

NAARDENSCHĒ

STRAATNAMEN

Donum: Prof. Dr. H. L. Kanning
Utrecht 2 October 1950.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2203 9477

A
3

ver

naa 31 C49

Merkwaardigheden uit de oude doos.

DE

Naardensche straatnamen en nog wat

door

F. A. BUIS.

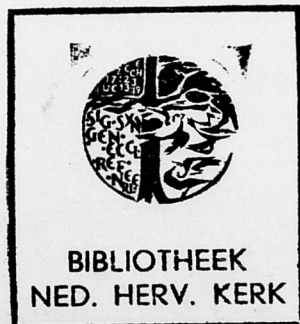
In de ruime voorhal van het Naardensche raadhuis — een der merkwaardigste gebouwen uit het begin der zeventiende eeuw — hangt boven den ingang der secretarie een schilderstuk, bijna aan geen Gooier onbekend en voorstellende „de moord van Naarden in 1572”. (1) Misschien heeft deze en gene zich

(1) Ofschoon schier ieder kind weet te zeggen, wat dit paneel te aanschouwen geeft, is het bijschrift in het nederlandsch — naar men mij eens heeft medegedeeld, omdat het zoo leelijk was — sinds lang uitgewischt en draagt het nu nog alleen een tijdvers in het latijn, voor de meesten onverstaaenbaar. De Amsterdamsche geschiedschrijver J. ter Gouw — wiens geschriften van onschatbare waarde zullen blijven, zoo lang de naam van Amsterdam nog niet geheel aan de vergetelheid zal zijn prijs gegeven — had de goedheid mij zijne keurige vertaling van dat latijnsche vers aan te bieden. Ik laat haar thans hier onder volgen, in de hoop haar spoedig de ledige plaats op het paneel te zien innemen.

Ik, Naarden, die de grens van Holland trouw behoeft,
Werd al te droef verwoest door Spanjes dolle woede.

1 d

A + S
31 C49

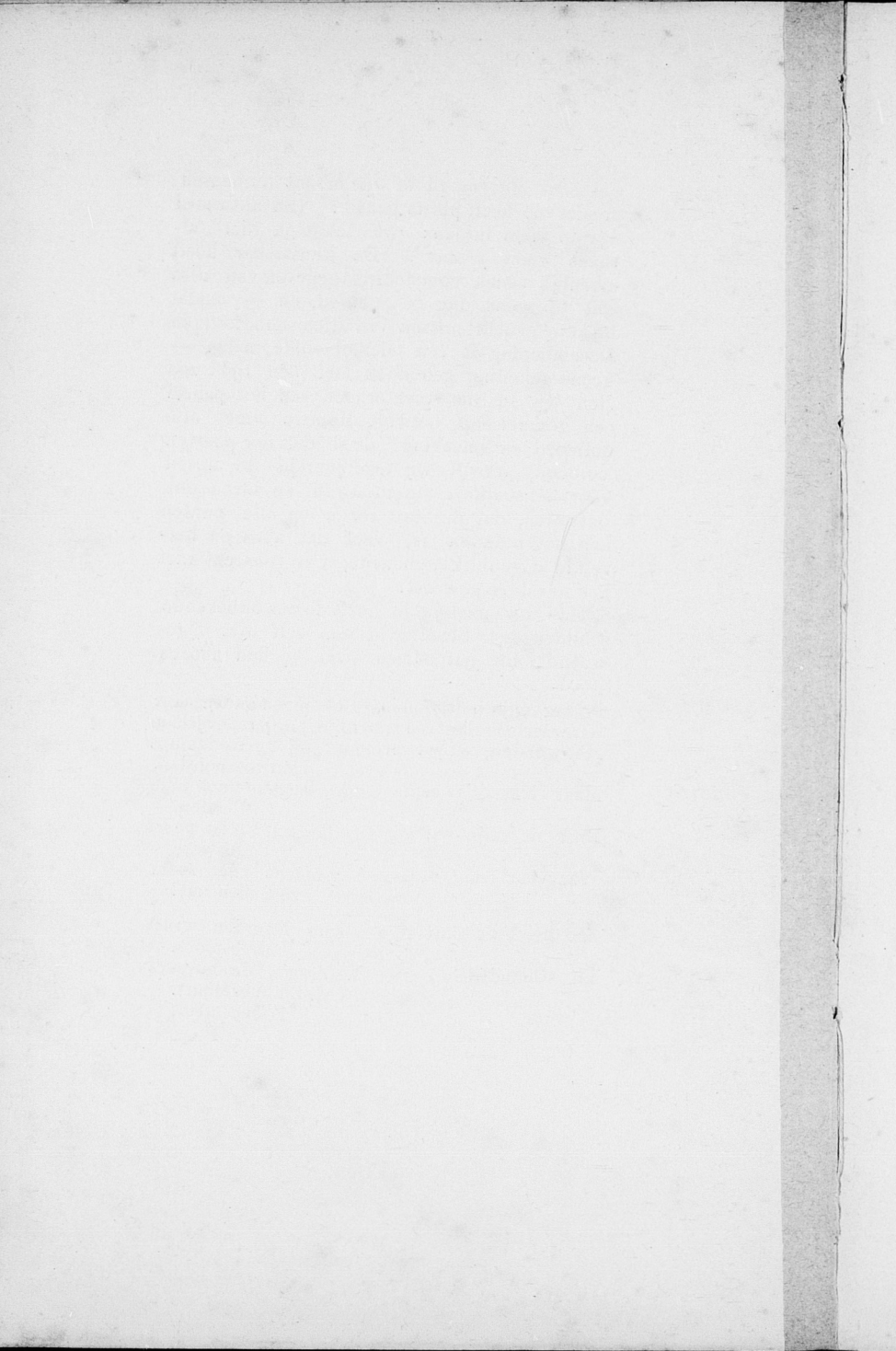

wel eens afgevraagd of „de moord nu heusch precies zóó heeft plaats gehad?” Het antwoord daarop moet luiden: „waarschijnlijk niet”, althans „niet *precies*”. De kunstenaar heeft eigenlijk eenen voorstelling gegeven van alles wat op eene dag is geschied, en — omdat hij al de gebeurtenissen van dien noodlottigen Decemberdag in één tafereel wilde malen — geene rekening gehouden met den tijd: zoo zien wij in den rechterhoek van het paneel een gezantschap, hetwelk Romero „met alle ootmoed en smeeeking” de sleutels der poorten aanbod, terwijl wij tegelijkertijd de moord vóór het stadhuis aanschouwen, en tevens ook ontwaren, dat de stad reeds op alle punten aan het branden is, alsof dat alles op hetzelfde oogenblik gebeurde, wat volstrekt niet het geval is geweest.

Hoogstwaarschijnlijk heeft de ons onbekende schilder het bloedige drama zelf niet bijgevoond; hij gaf alleen, wat hij had hooren

Ik zag mijn huisgôon in de vlammen ondergaan;
 Als weerloos slagtee zijn mijn burgers, overlâen
 Met wonden, wreed vermoord, bij 't gruwzaam st
 vrouweschenden,
 Maar Nassau's eedle Graaf, begaan met mijn
 ellenden,
 Rigt uit mijn val mij op, herstelt mijn poort
 en wal,
 Waarvoor nog 't laatst geslacht zijn roem
 verheffen zal!

Soo heeft de CastleLjaen eens Naerden wreet
 Verstoort,
 En sChandLICK, nae Verdragh, de burgers
 VaLsCh VerMoort.
 1 December.

vertellen, of wellicht had gelezen. Dat hij echter zoo getrouw mogelijk wilde zijn, bewijst zijn schilderproduct ten volle, en het hier besproken paneel moge als kunstwerk geen waarde bezitten, het geeft ons niettemin een zeer juist denkbeeld van de stad en hare wallen vóór de verwoesting van 1572.

Willen wij het Naarden uit den Spaanschen tijd nog beter leeren kennen, dan slaan wij een blik op de kaart omstreeks 1569 of 1570 geteekend door den beroemden „geographicus ofte chartmker” Mr. Jacob van Deventer, en berustende op het provinciaal archief van Noord-Holland. ⁽²⁾

Wij zien daaruit, dat Naarden was omgeven door gemetselde muren en één natte gracht, welke gemeenschap had met de zeehaven én met het Naardermeer. Die muur was naar de eischen van die dagen voorzien van torens, ⁽³⁾ terwijl zij zes uitgangen telde; drie daarvan waren zeer waarschijnlijk hoofdpoorten, n.l. de Turfpoort (aan het einde der Turfpoortstraat) de Koepoort (ter plaatse waar nu de sluis ligt) en de Huizerpoort (aan het einde der Huizerpoortstraat); aan het einde der Kattengangstraat, der Peperstraat en der Marktstraat (bij het tegenwoordige Plein) vond

⁽²⁾ Zie inventaris prov. archief, voorrede XI en 3e ged. III afd. n°. 1 (bl. 197). Door de bijzondere welwillendheid van den Heer Mr. Jacobi, griffier der Staten van Noord-Holl. ben ik in het gelukkige bezit van een (waarschijnlijk eenige) copie van die kaart.

⁽³⁾ Over een dier torens genaamd »Swigt Utrecht” spreek ik later.

Ʒ 1468 was de tuitoud van Naarden
de treuring. (zie Post's aars. of Hist. H 297)

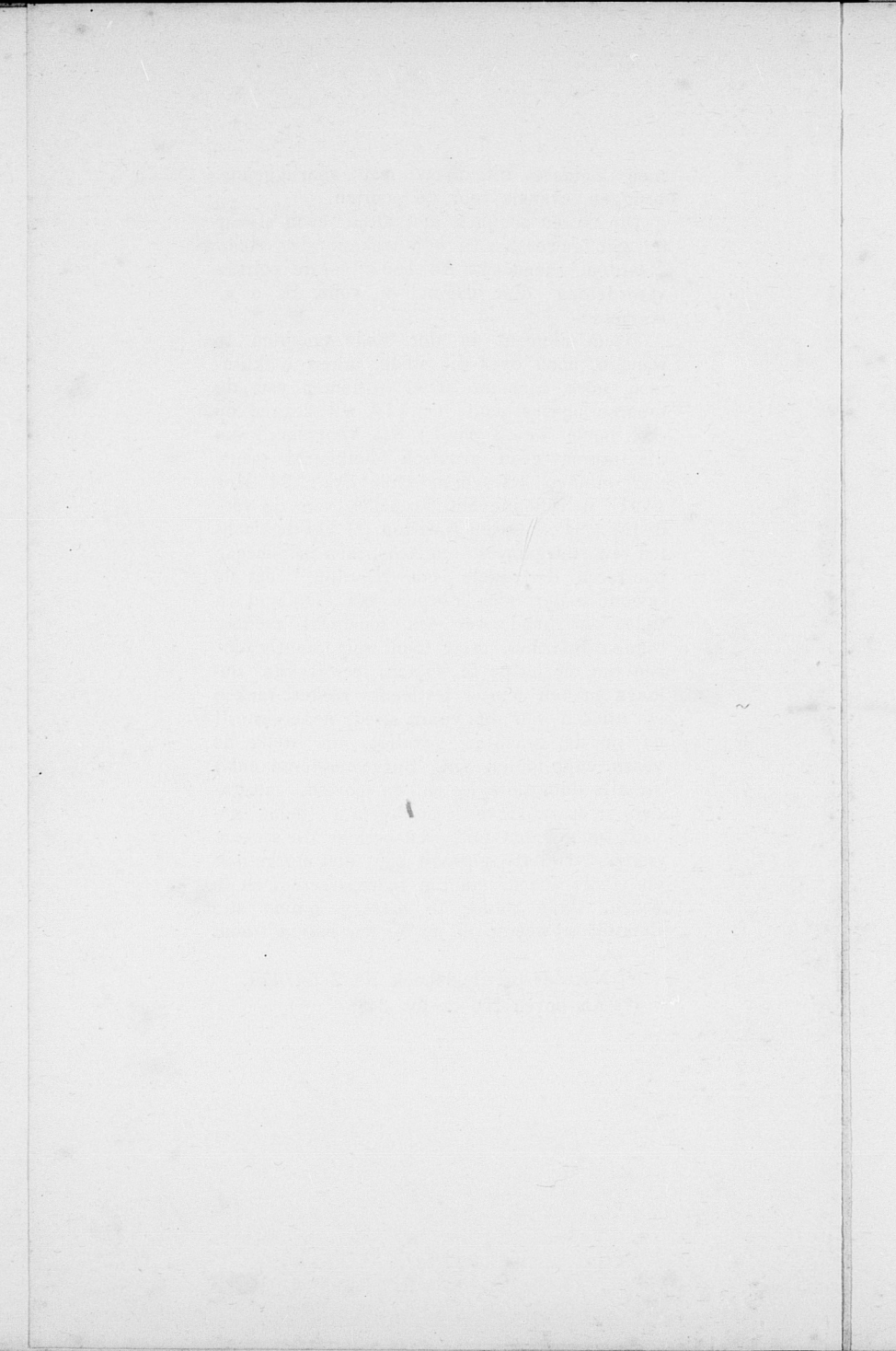
men kleinere uitgangen met voorliggende bruggen, evenals voor de poorten.

Die muren schijnen niet altijd even stevig te zijn geweest. In „de wilkeur der stede Naerden, ghemaeckt Ao 1454” — de politie-verordening [dier dagen — vond ik o. a. vermeld :

„Item niemant in der stede grachten te waeden, noch over die stede muer te klimmen noch niemant steen te nemen van de mueren bij dry pont” (4) (dat wil zeggen op een boete van 3 pond,) wat voorzeker van die muren geen grootsch denkbeeld geeft, nog minder het „mandement van 21 Mei 1491” betreffende het herstellen van de verdedigingswerken van Naarden (5) Op de klachten van „Burgemeesteren, schepenen en gemeene poerteren der stede van Naerden,” dat de inwoners der vier dorpen van Gooiland in tijde van nood wel een toevlucht zochten binnen Naerden, maar toen weigerachtig bleven om ter hulpe te komen, terwijl „nu onlanx in den winter lesteleden seekere vacken en stucken van den voorz. stede nedergestort, en in de grachten gevallen, die welke de voorn. supplianten (nl. Burgemeesteren enz.) vermits de groote lasten en costen, mitsgaders irreparable verliesen bij hun lieden gehadt en geleden mits den oorloge die seekere jaeren herwaerts geweest sijn, niet moegelijck en is de voorn. mueren te repareeren, en de voorn. stede weder te maeken omme die daaruijt te weeren en te keeren indien ’t noot

(4) Naarder privilegieboek N°. 2 fol. 170.

(5) Als boven N°. 1a fol. 343.

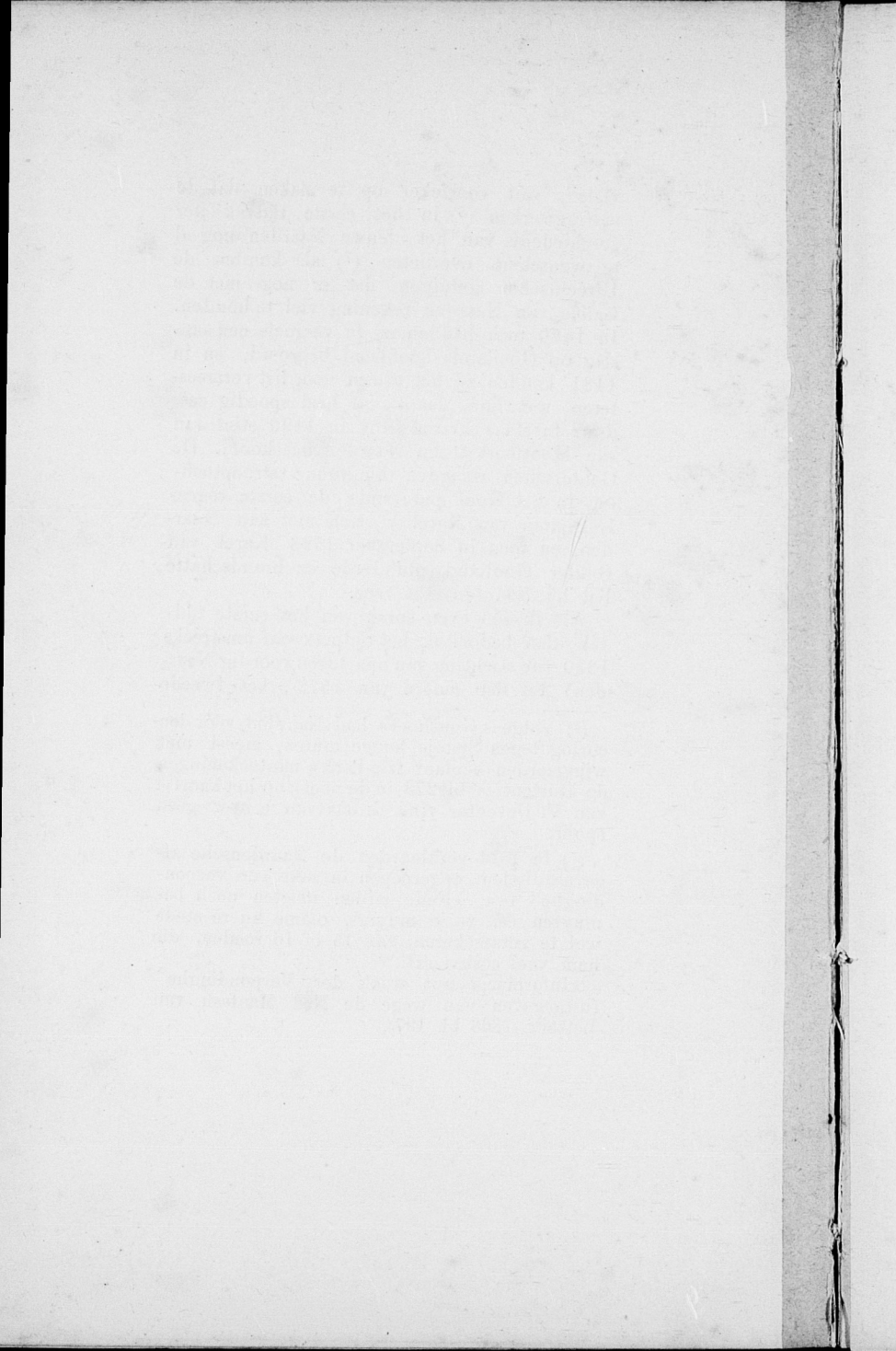
viele", valt voorzeker op te maken, dat de vestingwerken ⁽⁶⁾ in het eerste tijdvak der geschiedenis van het nieuwe Naarden nog al te wenschen overlieten ⁽⁷⁾ al konden de Utrechtschen getuigen, dat er nog met de wallen van Naarden rekening viel te houden. In 1420 toch hadden zij te vergeefs een aanslag op Gooilands hoofdstad beproefd, en in 1481 konden zij het alleen door list vermeesteren, wat hun daarna al heel spoedig zeer duur te staan kwam. Nog in 1490 stiet Jan van Montfoort tegen Naarden het hoofd. De Gelderschen waagden bij hunne strooptochten in het Gooi gedurende de eerste regeeringsjaren van Karel V zich niet aan Naarden, en toen in September 1528 Karel van Gelder Gooiland plunderde en brandschatte liet hij Naarden met vree.

Als ik zoo even sprak van het eerste tijdvak, dan bedoel ik het tijdperk van omstreeks 1350 (de stichting van ons tegenwoordig Naarden) tot den moord van 1572; het tweede

⁽⁶⁾ Volgens Gouthoeve had Naarden vóór den oorlog tegen Spanje hooge muren, meest met wijngaarden beplant (zie Perk's aantekeningen op Hortentius bl. 273 in de noot); op het kaartje van V. Deventer vind ik daarvan echter geen spoor.

⁽⁷⁾ In 1514 verklaarden de Naardensche afgevaardigden, opgeroepen in zake »de verpondinghe" o.a. »Ende sullen moeten noch bemuyren een vack muysers, omme huere stede wel te verseeckeren, van 15 of 16 roeden, die hem veel costen sall."

»Informacie upt stuck der Verpondinghe" (uitgegeven van wege de Ned Maatsch. van Letterk. 1866 bl. 197).

tijdvak zoude ik dan willen rekenen van 1572 tot de verbouwing van Naarden door Witsen (omstreeks 1681), en eindelijk het derde tijdvak van 1681 tot heden.

Doch de tijd om de geschiedenis van Gooiland's hoofstad in een geregeld verhaal weer te geven, is voor mij nog niet gekomen; bij brokstukken hoop ik nu en dan iets uit de historie van Naarden mede te deelen, en ik begin daartoe met deze bijdrage over de straatnamen

Vooraf echter het een en ander over de stad vóór 1572.

Nemen wij daartoe het kaartje van Jacob van Deventer ter hand, of wel slaan wij een blik op de schilderij van het raadhuis, dan is het opvallend hoe het Naarden van 1572, wat de richting der straten betreft, overeenkomt met het tegenwoordige. Alleen de binnehaven ontbreekt: de stadgracht liep toen o geveer waar nu die haven is te vinden; ter plaatse van de tegenwoordige infanteriekazerne stond toen het klooster met zijn torentje, en in de Gasthuisstraat verrees de gasthuiskerk, eveneens van een torentje voorzien. Het tegenwoordige stadhuis ontbreekt natuurlijk op de kaart van 1560.

Is het inwendige der stad in zooverre weinig gewijzigd, het terrein om de vesting daarentegen is al heel sterk veranderd. Vóór het midden der 17e eeuw was hier nog niets afgezaand, en ook van den zwaren Westdijk is op het kaartje van 1570 nog niets te vinden; aan de westzijde werd toen het hooge zeewater gekeerd door een kade, die zuidwaarts van de oude zeehaven liep.

De oude, helaas! Van die haven is nauwliks nog een enkel spoor te vinden, en hoe waren eenmaal de bewoners van Naarden trotsch op haar. Geen wonder, zij was een groote bron van Naarden's belangrijken handel en grooten vischstapel.

Nadat Willem van Beijeren in het jaar Mccc en vijftich den anderen dach na pijnstere (de privileges van sijne) lieve getrouwe stede van Naerden, die om (sijne) wille van (sijne) vijanden swaerlijck verderft was" op nieuw had bevestigd, en haar veroorloofd had om "eene nieuwe stede" te stichten en "eenen veste te macken om die stede" ⁽⁸⁾ waaraan die zelfde Vorst vijf jaar later nog tal van nieuwe privilegien voegde, daarbij o. a. beslissende "dat die paelen van der stede vrijheden sullen weesen, alsoo groot als sij nu begraven hebben, er ter tijwaert dertich roeden varre" ⁽⁹⁾, schonk graaf Albrecht in 1380 "om dienst, die sijne goede Luïden van Naerden hem ged. en hebben en nog doen mogen, en om haar stedeken te voorderen en te beteren" aan Naarden twee vrije jaarmarkten, de eene "des donderdaags na belooken Paaschen en die andere op elf duesent machdendag, elck duerende acht daagen" en bovendien "een weechmarkt te houden op Donderdag" ⁽¹⁰⁾

Graaf Albrecht liet het daarbij echter niet :

⁽⁸⁾ Naarder privilegieboek N°. 2 fol. 23.

⁽⁹⁾ Als boven, fol. 25.

⁽¹⁰⁾ Als boven, fol 30. De donderdagsche weekmarkt is dus ruim vijf eeuwen oud.

a Dit is niet juist. De Franken dander a. 1672
leer en is schipt twee nog van groote cohesiteit
tegenwoordig. In 1809 werden nog overblijfsels
van de landhouder gevonden / stukken raad. Archief/

Is werd in 1602 bij het fortificeren van Naarden
geheel oeders en in Februar 1726 het telere
waterloos meer opgegraven
door een doorgezet aan
zijn weder versand

na het doorbreken van de
Leidsche

In 1809 heeft het verlies van Naarden bevestigd de
hoof weder op te maken

In 1860 verbleef de burgemeester en dat
de hoven een ordref, het beulen hield een versand
en de geheel onthouding en de reddelings was.

(Reg. n° 2^e bl. 20)

Naarden werd de stapelplaats van visch. Alle visch „die men landen sal in Holland en van Kennemerland en van Vryslandt geleyt hebben” moest te Naarden ter markt worden gebracht ⁽¹¹⁾, terwijl eindelijk acht jaar later aan „Borgemeesteren en schepenen” van Naarden het privilegie werd verleend om „een haven te delven en doen delven uijter Zee in der meente. ⁽¹²⁾ Intusschen verliepen er blijkens eenige aanteekeningen in een der privilegieboeken te Naarden bewaard, nog acht jaar eer men de haven begon te graven.

De zee is Gooilands hoofdstad echter nooit goedgunstig geweest, zij verzwolg het oude en verzundde de haven van het nieuwe Naarden. Wel is blijkens het octrooi der paardenmarkt van 1596 in het laatst der 16e eeuw de haven weer zoo „opgemaakt”, dat zij toen zeer „bequaam” werd genoemd, in het midden der 17e eeuw was zij reeds tamelijk wel onbruikbaar, en ofschoon Jan Nagtglas in eene memorie ⁽¹³⁾ van 1726 de noodzakelijkheid aantoonde, „om de zeehaven tot Naarden weder op te maken” o. a. om daardoor het afzanden te vergemakkelijken en de inundatie te bevorderen, wijst nu slechts een smal slootje in de meent ons op een deel van Naarden's vroegere glorie.

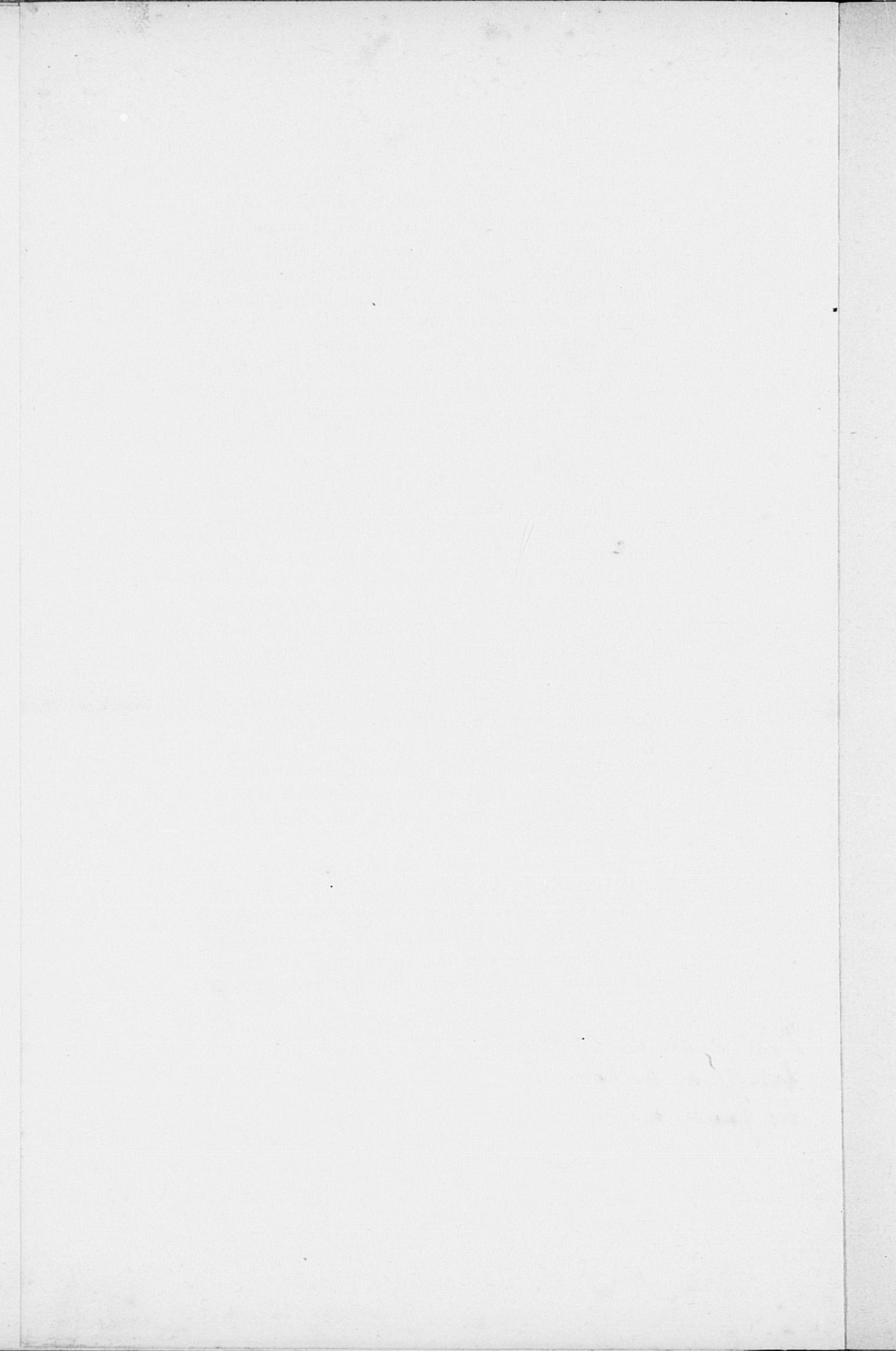
⁽¹¹⁾ Privilegie van den Vischstapel (1395) te Naarden nog in originalie voorhanden.

⁽¹²⁾ Naarden privilegieboek N°. 2 fol. 69.

⁽¹³⁾ Eigendom van het rijksarchief en thans berustende op het prov. archief te Haarlem. *g*

*De verder de stukken
betreffende de haven is
het naarder archief*

(Wordt vervolgd.)

Merkwaardigheden uit de oude doos.

DE

Naardensche straatnamen en nog wat

door

F. A. BUIS.

Vervolg.

Doch buiten de veste gaande, ben ik afgedwaald en keer daarom tot de stad terug. Nu van de zeehaven de Koepoort weder binnengaande, passeeren wij drie molens, aan de stadszijde der haven gelegen, en tevens het Leprozen huis. Hortensius ⁽¹⁴⁾ zegt, dat dit „ongeveer vijftig schreden van de stad verwijderd” was, hij deelt echter niet mede, wáár het ziekenhuis lag. Volgens de kaart van V. Deventer kan het òf aan den Kerkweg, tusschen de Galgesteeg en de vesting, òf even buiten de Koepoort hebben gelegen; ik besluit echter tot dit laatste, en wel op grond van het bij de overdracht van 1502 ⁽¹⁵⁾ behorende „register van de goederen, toehoorende het Sieckhuys of te Leprozen huis”. Hierin komt o. a. voor: „Item twee akkers in Kevermeet, daar naast geland het gasthuys”, welnu die Kevermeet hebben wij alleen aan de westzijde van Naarden te zoeken.

⁽¹⁴⁾ De opkomst en ondergang van Naarden.
— Utrecht Kemink & Zoon 1866 (bl. 87).

⁽¹⁵⁾ Naarder privilegieboek N°. 1a. fol. 367.

Wortwahl und Stil

18

Die Kunst des Schreibens

1. Einleitung

2. Hauptteil

3. Schluss

Die Kunst des Schreibens ist eine Wissenschaft, die sich mit der Darstellung von Gedanken und Empfindungen beschäftigt. Sie ist eine Kunst, die sich durch die Wahl der Worte und die Gestaltung des Satzes auszeichnet. Ein guter Schriftsteller muss in der Lage sein, seine Gedanken klar und prägnant auszudrücken und seine Leser zu fesseln. Dies erfordert eine sorgfältige Auswahl der Worte und eine gezielte Gestaltung des Satzes. Die Kunst des Schreibens ist eine Kunst, die sich durch die Wahl der Worte und die Gestaltung des Satzes auszeichnet. Ein guter Schriftsteller muss in der Lage sein, seine Gedanken klar und prägnant auszudrücken und seine Leser zu fesseln. Dies erfordert eine sorgfältige Auswahl der Worte und eine gezielte Gestaltung des Satzes.

Die Kunst des Schreibens ist eine Kunst, die sich durch die Wahl der Worte und die Gestaltung des Satzes auszeichnet. Ein guter Schriftsteller muss in der Lage sein, seine Gedanken klar und prägnant auszudrücken und seine Leser zu fesseln. Dies erfordert eine sorgfältige Auswahl der Worte und eine gezielte Gestaltung des Satzes.

Dat de geheele stad binnen de vestingmuren was bebouwd, dat leert ons niet alleen het kaartje van V. Deventer, doch ook de wetenschap, dat Naarden buiten de gracht geheel was omgeven door moestuinen en boomgaarden, die er nog tot in het midden der 17e eeuw waren te vinden. In die boomgaarden verscholen zich de Utrechtsche en Amersfoortsche krijgsknechten, welke in den morgen van Donderdag 10 December 1481 Naarden door verrassing namen, terwijl enkele hunner, in vrouwenkleeren gedost, bij het uchtendkrieken de poort wisten binnen te komen, den portier doorstaken en zoodoende aan hunne makkers toegang konden verleenen. De Utrechtschen hebben een klein jaar later duur voor die stoutigheid geboet, — de Naarders verrasten en plunderden de stad Utrecht, en juist twee eeuwen lang zou de toren „Swigt Utrecht” — ter gedachtenis aan dit feit gebouwd — het nageslacht aan de triomfen van Naarden herinneren. ⁽¹⁶⁾

Thans is van dit oude Naarden niets meer over dan de groote kerk. Het oudste huis, hetwelk ik te Naarden ken, is dat op den hoek van de Jan Mazen- en Regenboogstraat, en nu gemerkt no. 431. Blijkens de voor eenige jaren weggebroken bovendorpel werd het gebouwd in 1595. Het huis in de Turfpoortstraat (thans gemerkt no. 300) is eveneens van zeer ouden datum, jammer genoeg ontbreekt daar echter een jaartal.

⁽¹⁶⁾ Die toren stond ter plaatse, waar nu het bastion Oranje is te vinden, zij werd in 1681 afgebroken, doch eenige jaren geleden — bij de verbouwing der vesting — werden er nog overblijfselen van gevonden.

Dit laatste gebrek kleeft ook aan de kerk. Volgens de zoo even genoemde aanteekeeningen in het Naarder privilegieboek (no. 2) is men in 1380 „de kerk tot Naerden beginnen te timmeren;” ¹⁷ volgens den heer A. Perk verliepen er ongeveer zestig jaar eer het grootsche gebouw voltooid was, terwijl het niet lang na de voltooiing gedeeltelijk een prooi der vlammen werd, immers in de „Copije van seekere oude memorie gevonden in den jaere 1639 onder de papieren der kerke van Naerden” ⁽¹⁷⁾ vond ik gemeld „... 't Is mede waaragtig hoe dat in den Jaere 1481 de kerke tot Naerden afgebrand is, alzoo dat de steede met de dorpen tot opbouwinge van de voorz. kerke gegeven hebben sekere veenen en vullingen ⁽¹⁸⁾ leggende in de jurisdictie van Goyland, omtrent 200 roeden van de weg tot Loosdrecht in getal groot omtrent 200 morgen. ⁽¹⁹⁾

Misschien zijn anderen gelukkiger geweest

⁽¹⁷⁾ Archief van Naarden. Reg. no. 54, fol. 1.

⁽¹⁸⁾ De eerste turf boven afgestoken bestond uit zoden, in manieren van turven. De tweede soort, van geen waarde, heette *vullinghe*, met groote stukken geworpen in de uitgedolven putten om die te vullen. (A. Perk. Bijvoegsels op Hortensius bl. 276.)

⁽¹⁹⁾ Omtrent de Gooische maten vind ik de volgende aanteekening (blijkbaar uit de 18e eeuw) in een der Naarder privilegieboeken:

„De ordinaire reekening van de weijlanden, is bij 't morgen, hond en roede.

Een morgen is agt Hond

Een hond is hondert roede.

De bouwlanden en 't houtgewas bij 't scheepel, spint, cop en roede.

De oork. Naarden. Tornel en. H 323

De Acte van ... Jaaraan 1480 gaven de burgm; schepenen en ruden van Naarden twee dorge vrees aan de kerk tot eene timmeringe te huff, waermit den klerken van dat tye de kerk vrees bestond.

De Reg. 1.º H 37

In Abbo van de heestoren, een bouwvalley. Men
neede dat het kruyphout, na de blak aan lang
die blak met lang naar in hunnen landen es
dat het breante deel van de toer naar beneden van
storten.

/Reg. 2^a. bl 20/

Voor het kintel van daren, toer, en naar
daarop door de Hoken toerstaan de leffing
van de 80' hemming op omvarende gredien, die
verhoort werden.

dan ik, doch het eenigste opschrift, hetwelk ik in de kerk heb kunnen vinden (behalve die, welke betrekking hebben op de plafond-schilderingen, waarover wellicht later) is eene tamelijk onbegrijpelijke inscriptie in het kapiteel van een der pilasters in de oostzijde n.l. dit:

mccccxxii sterf jacoltsu

Jammer genoeg, wellicht, bleef de steenhouwer in zijn arbeid steken.

Omtrent de kerk wil ik hier alleen nog mededeelen, dat oorspronkelijk de hoofdingang is geweest onder den toren; het tegenwoordige portaal verving in het midden dezer eeuw het oude van 1601, hetwelk omstreeks 1649 of '50, blijkens resolutie van de vroedschap van 3 Oct. 1648 aanmerkelijk moest worden gerepareerd. ⁽²⁰⁾ Denkt men zich dit portaal met de botermarkt en het brandspuit- en nachtwachts-huisje weg, dan krijgt men een tamelijk juist denkbeeld van de oorspronkelijke markt. De straten — en hier kom ik dan eindelijk op de straatnamen — die naar de markt leiden, heetten natuurlijk al van de oudste tijden de „Marktstraten”, zooals aan de andere zijde van de kerk „het Kerkpaadje” (vroeger „de Kerkstraat” genaamd) wordt gevonden.

Vijff scheepel is een morgen of 800 roede

Een schepel vier spint of 160 roede

Een spint is agt cop of 40 roede

Een cop is vijf roede.”

Blijkens de kaart van Gooiland van Reinier en Josua Ottens waren 500 gooische roeden ongeveer gelijk aan 460 Rijnlandsche.

⁽²⁰⁾ Resolutien der vroedschap van Naarden, Reg. no. 6 fol. 210.

X Hier scheper acte van 1410
(K A) wordt melding
gemaakt van de ~~Scheper~~ Scipitruet
ofte baghyne straat "

In het verlengde van de Marktstraat, bij het sluisje in de binnenhaven, vinden wij thans de Sluisstraat; oorspronkelijk heette die „Kruisstraat”, trouwens in de 16e eeuw kon er moeielijk van een Sluisstraat sprake zijn, daar er geen sluis was te vinden.

Het zij hier opgemerkt, dat de straten van Naarden reeds vroeg gevestigde namen hebben gedragen. De eerste straatnaam, dien ik vermeld vond, is die van de Bussummerstraat in de „vergunning van Poortschap, Scharinge enz., van 1417 aan de Susteren, die woonden in de huijzinge gelegen in de Bussummerstraat” (21). X In de „wilkeur” van 1454 komt daarentegen geen enkele straatnaam voor, wel vond ik o.a. vermeld :

Een ieder zal gehouden zijn „Zaterdaechs zijn voorstraet en achterstaeten daer luyden woonen voor vespertyt schoontemaecken en dat slyck van den straeten te brengen bij dry stuyvers,” terwijl verder wordt bepaald :

„Item alle degene die gezeten zijn aen de dwarsstraat tusschen Schutdehuys en Tytgenshuys, die zullen de straten schoon maecken alle Zaterdaegen tusschen Heyndrick Goosenshuys en de Tytgenshuys aen dat kerkhoff op kerkekeure als daer op staen.”

Uit een en ander blijkt dat Naarden betrekkelijk al vroeg is bestraat geweest, en dat zijn vroedschap voor die dagen zeer geavanceerde begrippen had van gezondheidspolitie en orde. Met de straatnamen nam men het toen niet heel nauw; even als nog op vele dorpen, waar of de bevolking weinig varieert, of een ieder zeer

(21) Naarder privilegieboek no. 1a. fol. 94.

spoedig is ingeburgerd, duidde men o.a. de straten aan door den een of anderen bewoner: bijv. „de straat van Ghijsbert Jacobs”, of in „de steeg naast Geurt Zwagershuys” enz.

Werden nu in den beginne sommige straten en stegen door dergelijke aanduidingen kenbaar gemaakt, langzamerhand zijn daaruit de namen dier straten geboren. De straat op den weg naar Bussum is natuurlijk de „Bussummerstraat” geworden; die, welke naar de Turfpoort voert, heette allengs de „Turfpoortstraat”; en aangezien onze vroede vaders nog niet op het denkbeeld waren gekomen om op een achtermiddag alle niet-benoemde straten van ellen-lange namen te voorzien, bleef het der spraakmakende gemeente overgelaten om de straten te doopen.

In het werk van Hortensius komt geen enkele naam van een straat voor, toch droegende meeste straten reeds lang vóór 1572 algemeen bekende en gebruikte namen; wij zagen het o. a. van de Bussummerstraat.

Wellicht zouden wij omtrent het eerste gebruik der thans officieele namen in het duister verkeerren, ware het niet dat een der Naardensche Secretarissen of Secretaris-klerken op den aardigen inval ware gekomen om in een der privilegie boeken een naamlijst te schrijven. Tot mijn vreugde ontdekte ik eenigen tijd geleden dat lijstje, en om der curiositeits wille, schrijf ik het hier af:

„Namen der straten binnen Naerden, (22)

(22) Ofschoon het lijstje geen jaartal draagt, meen ik het op zeer goede gronden tot het jaar 1624 terug te mogen brengen.

Schipstraet is de straet daer mr. Claes twee huizen heeft gebout.

Susterenstraet is de straet bij 't Klooster.

Oostendestraet van de wal tot 't huis van Cornelis Hermansz.

Gansoortstraet van daer tot Cors Ewouts ⁽²³⁾.

Gasthuysstraet van daer tot den secretaris Pieter Aerts ⁽²⁴⁾.

Turfpoortstraet van daer tot de Turfpoort.

Aen de wal van daer tot d' oploop van Albert Hermansz meulen.

Catten haegh'estraet van d' oploop tot Claes Hendricksz. Botter. ⁽²⁵⁾

Vrouwenstraet van daer tot voorbij 't vliegend hert.

d' Oude Koepoortsbuurt over de Sluys.

Kruysstraet van de Sluys tot 't huys van Ghijsbertsz. Schout.

Nieuwe markt bezyden 't stadhuis tot het slachhuys van Tyme Keyer.

Catharynenstraet de straet nae de groote of te Huyzer poort.

Jan Massenstraat van Frans Willemsz. tot Hertoch Jaephuis.

Reghenhoogstraet van Jan Tijmensz. tot Wout Jansz. huys.

Vuyverstraet van de nieuwe merckt tot te Reghenhoogstraet.

Ghygelstraet van Cornelis Cornelisz. tot voorby Feeck Heyn.

Pastoorstraet daer kerkhuys in staet.

Pieter Jacobsstraat Claeheyne Botters Schuer.

Vylusstraet van Jan van Paulsen tot aen de wal.

⁽²³⁾ Was Burgemeester in 1609 en in 1631.

⁽²⁴⁾ Stierf in het jaar 1625.

⁽²⁵⁾ Was in 1628 burgemeester en stierf in 1630.

¶ sedes 1009 (Archief. Vr. 14 bl. 75 enver,)
in der zomer 1702 werd het achtere gedeelte
van het klooster afgebroken. / Archief Vr. 11 bl. 307

Bussummerstraet van Pieter Tomasz. tot aen de wal.

Kerckstraet van Claes Geusz tot aen de kerck.

Peperstraet van Lambert Ghijsbert tot Geurt Dirck Schoen(maker).

Berchstraet van de Peperstraet tot aen den wal.

St. Annenstraet van de markt tot aen de Peperstraet.

Katrepelstraet van 't Clooster tot Aeltie Heine."

Gaan wij nu dit lijstje na, dan vinden wij enkele namen welke ons onbekend zijn, t. w.: de Susterenstraet, d' Oude Koepoortsbaart, de Catharynenstraat, en de Pieter Jacobsstraet (van de Kruysstraet sprak ik reeds terwijl er enkele andere niet op voorkomen.

Wat de Susterenstraat betreft, deze is later verdoopt in „Kloosterstraat", hetgeen zeer begrijpelijk is, daar na de hervorming het Sinte Maria's klooster in het Noord-Westelijk gedeelte der stad „het klooster" bleef heeten, terwijl de Susteren geheel vergeten werden. Wie iets meer omtrent de kloosters van Naarden wil weten, neme het meermalen genoemde werk van Hortensius ter hand en make kennis met de hoogst belangrijke bijvoegsels enz. van wijlen den heer A. Perk, aan wiens onvermoeide navorschingen het Gooi bijzonder veel verplicht is. Het oude klooster van St. Maria is thans eene kazerne, nadat het — na de hervorming — als weeshuis heeft gediend. Weinig is er van dat oude klooster nog overgebleven, en de sluitstukken, welke ik bij de herstelling van de zoldering — een paar jaar geleden — nog trachtte te behouden, bleken zoo vermolmd, dat zij het bewaren niet waard waren.

(Wordt vervolgd.)

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

Merkwaardigheden uit de oude doos.

DE

Naardensche straatnamen en nog wat

door

F. A. BUIS.

Vervolg.

De Pieter Jacobsstraat is onze tegenwoordige Schoolstraat, terwijl „de oude Koepoortsbuurt”, in hoofdzaak die straat is geweest, welke in het 2e tijdvak (van 1572—1681) van het sluisje in de binnenhaven gedeeltelijk in het verlengde liep van de Marktstraten, en dan zuidwaarts omhoog naar de Koepoort van die dagen.

Tot recht begrip moeten wij hier even nagaan, hoe Naarden er in het 2e tijdvak uitzag.

Nadat de Spanjaarden den 1en December 1572 de mannelijke bevolking hadden vermoord, en de stad geleetelijk hadden verbrand, moest deze laatste op last van Alva ook worden geslecht. „Don Frederikus”, verhaalt van Meteren ⁽²⁵⁾ „dede den 4e van Wintermaand (1572) den Grave van Bossu schrijven aan den Drost van Muiden, dat hij, van wege zijne Majesteit, de Boeren en Lundlieden van Goyland de vesten zou doen vernielen en de grachten daarmede vullen, op straffe van den tegenmuyters: en dewijl die stof niet genoeg was schreef hij brief op brief, tot drie toe.

⁽²⁵⁾ Historie van de oorlogen en de geschiedenissen der Nederlanden enz. Deel II bl. 137

Ten laatsten belaste hij het krijgsvolk, daar omtrent, de Dorpen van Goyland terstond afbranden en zo zij onwillig waren de stad te slegten, gelijk ook geschied is."

Al heel spoedig schijnt Naarden weder te zijn opgebouwd, doch juiste gegevens daaromtrent ontbreken mij, want al zijn in het Naardensche archief (volgens Dr. Scheltema eens een der oudste van ons land) de regeeringslijsten van 1512 af bijgehouden, de vroedschaps resolutiën enz. van 1572 tot 1638 ontbreken, op enkele uitzonderingen na.

Dat Naarden echter vrij spoedig weer tot bloei is gekomen, getuigt het raadhuis, een monument waarvan de bouwmeester helaas onbekend is, al weten wij, dat het f 14145 heeft gekost, voor die dagen een aardig kapitaal.

Hoe was het intusschen gegaan met de vestingwerken? Uit het octroy van de Paardenmarkt van 3 Oct. 1596 ⁽²⁶⁾ weten wij, dat toen kort geleden de stad „ter defensie gebracht en van een haven voorzien was," onverbeterlijk schijnen die defensie werken niet te zijn geweest, want bij octroy der Staten van Holland van 14 Maart 1606 ⁽²⁷⁾ werd aan Naarden toegestaan om het Naardermeer te verkoopen „omme bij de koopers gedempt en aangemaakt te worden... mits dat de supplianten (de regeerders van Naarden) te vreden zijn de penningen daarvan produceerende t'employeeren tot nootwendige reparatie van de fortificatiën der voorn. stede." Alhoewel nu de „Vice Domdeken en Capittle

⁽²⁶⁾ Naarder privilegieboek N^o Ia fol. 483.

⁽²⁷⁾ Als boven fol. 485.

Naar de Verleij werken 1 werd o. o. besteld en

Annus 1674	f	3100:--:-
1675	-	3510:11:-
1676	-	70943:7:6
1677	-	47474:--:-
1678	-	80127:13:-
1679	-	136166:15:6
1680	-	447541:19:2
1681	-	479522:5:-
1682	-	233100:5:6
1683	-	261499:7:10
1684	-	136334

en verder

tot 20 Sept 1684 - - 136334:12:-

7

ten Dom en deken en Capittel van Oud Munster tot Utrecht" blijkens het mandement van den Hoogen Raad van Holland van 28 Juli 1607 rechten deden gelden op dit meer, bij name op de visscherij, vond ik toch in het Naarder privilegieboek n°. 2, de volgende nota: "Den 24e Januari A^o 1614 is bij degene die A^o 1613 geregeert hebben op den stadhuuse openbaar vercocht omtrent seventig morgen lants met waeter bedect weesende en de aen de Naerder meer leggende, voor eene somme van f 9240 te betaelen op vier martii eerstcomende daegen."

Hoe daarna de hoofdstad van Gooiland er uitzag leert ons het kaartje van Blaeu van omstreeks 1650; de muur met de torens was verdwenen en daarvoor kwam in plaats een vijfhoek met kleine bastions, die te vinden waren daar, waar nu de bastions Oranje, Katten, Oud-molen, Nieuw-molen en Turfpoort zijn gelegen. Van Oranje naar Turfpoort (men bedenke hier dat de bastions eerst na hunne vergrooting in 1681 zijn gedoopt) liep een borstwering, die een kleine uitbouw had dáár, waar nu het Plein achter de R. C. kerk ligt. Van de zes uitgangen was die aan het einde der Kattehaagstraat verdwenen, terwijl de Koepoort was verhuisd van de plek, waar nu het sluisje in de binnenhaven ligt, tot daar waar nu de westbeer verrijst. De stad zelve had weinig verandering ondergaan: de huizen werden op de fundamenteen der oude, afgebrande weder opgebouwd, en alzoo bleven ook de meeste straten, — bij den bouw van het tegenwoordige raadhuis (1601) ontstond de "nieuwe markt" aan den Wuiverd grenzende. Aan de westzijde was de stad vergroot, immers, terwijl

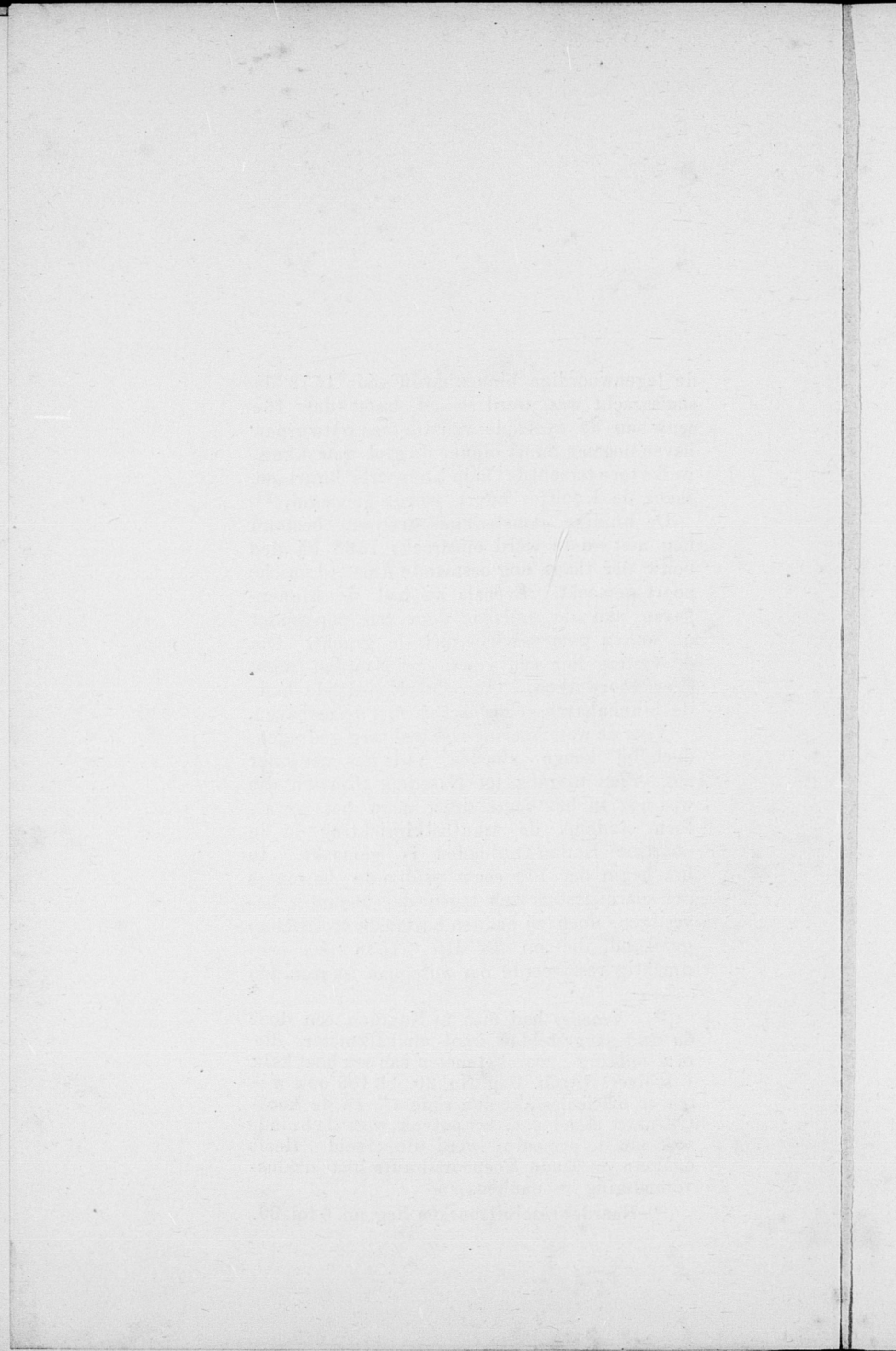
de tegenwoordige binnenhaven vóór 1572 de stadsgracht was, werd in het laatst der 16e eeuw aan de westzijde van die toen ontworpen haven nog een buurt binnen de stad getrokken, welke toen terecht de Oude Koepoorts buurt en thans de Kooltjes buurt wordt genoemd.⁽²⁸⁾

De huidige Amsterdamschestraat bestond nog niet, deze werd omstreeks 1683 bij den bouw der thans nog bestaande Amsterdamsche poort gemaakt. Evenals nu had de binnenhaven aan de zuidzijde door een pijp onder de wallen gemeenschap met de gracht. Om de vesting liep één gracht en Naarden bezat geen voorwerken. Aan de Noordzijde had de binnenhaven gemeenschap met de zeehaven.

Voor de waterkeering was wel zorg gedragen, doch bij hooge vloed en had het zeewater nog vrijen toegang tot Naarden, trouwens dit was nog in het begin dezer eeuw het geval, toen eindelijk de schutbalkinrichting in de courtine Katten-Oudmolen is gemaakt. In het begin der 17e eeuw wilden de bewoners der marktstraten zich tegen dat zeewater bevestigen, doch zij hadden buiten de vroedschap gerekend, die op 23 Dec. 1638 ⁽²⁹⁾ eendrachtig resolveerde om „diegene buuren ten

⁽²⁸⁾ Vroeger had men te Naarden een door de stad aangestelden kool- en kalkmeter, die o. a. ontving „voor het meten van een hoet kalk 6 stuivers (Arch. Reg. No. 20, bl. 199 ook waren er officieele „koolen rijders”. In de kooltjesbuurt stond o. a. het potvak, waar de brandstof aan de armenlui werd uitgedeeld. Heeft daaraan de Oude Koepoortsbuurt haar naamsverandering te danken.

⁽²⁹⁾ Naarder resolutieboeken Reg. no. 6 fol. 30.

21

wederszijde van de markstrate, strekkende van de markt af tot aan de sluys, te gelasten tusschen dit en de vastelavont toekomende hare gewulfsels te zullen moete opbreken en de zulx te maken, dat het water bekwaam sijne lossinge kunnen hebben "

Is de binnenhaven in de laatste jaren der 16e eeuw gegraven, het sluisje in die haven kan niet veel jonger zijn; op den 16e Juli 1663 ⁽³⁰⁾ werden door de stad drie duizend carolus guldens toegestaan „tot reparatie van de kay langs de binnenhaven,” waarmede dan onmiddelijk een aanvang moest worden gemaakt. In 1799 werd — blijkens een opschrift aan de zuidzijde — het sluisje verbeterd.

Dat die binnenhaven heel wat vertier gaf, daarvan kunnen de huizen aan de Katrepelzijde dier haven nog getuigen, hoe vervallen zij er nu ook uitzien, en werkelijk is Naarden in de 17e en 18e eeuw een zeer welvarende plaats geweest. ⁽³¹⁾

Om weer tot het lijstje van 1624 terug te keeren, verlaten wij de haven, en gaan door de Havenstraat, die in 1624 ook reeds bestond, doch of in het lijstje vergeten is, of nog geen officieelen naam droeg — naar de Schippersstraat. (Het naambordje geeft verkeerdelijk te lezen Schipperstraat. ⁽³²⁾)

„Dat is de straet daer Mr. Claes twee huysen heeft gebout” schreef de secretaris-klerk

⁽³⁰⁾ Naarder resolutieboeken Reg. No. 6 fol. 499.

⁽³¹⁾ Naarden telde o. a. in 1623 reeds 2678 inwoners.

⁽³²⁾ Zie J. ter Gouw, Amstelodamiana. 1e deel bl. 31 en vervolg.

en geen wonder: die beide gebouwen bestaan nog (zijnde thans gemerkt No. 525 en 526) en alhoewel No. 526 thans zijn geveltop mist en de witkalk en teerkwast veel hebben bedorven, zijn zij nog zoo fraai, dat wij zeer goed kunnen begrijpen hoe men in 1624 — drie jaar na den bouw — de Schippersstraat er mede aanduidde. Hoe overigens deze straat aan haar naam komt, is heel duidelijk. De schippers woonden liefst dicht bij de haven, en in Naarden zijn eenmaal schippers genoeg geweest om er een heele straat mede te bevolken. Had niet Hertog Albrecht van Beijeren in 1355 aan de Naarders vrijdom van tol gegeven in al zijne landen, en deden de Naarders niet nog in 1490 hun goed recht gelden op den vrijdom van tol aan het Katerveer bij Zwolle? ⁽³³⁾ Later werd de wolindustrie de hoofdtak van Naardens bloei ⁽³⁴⁾ de vischstapel verplaatste zich langzamerhand naar Huizen, en de Naardensche schepen werden zeldzamer op de Zuiderzee.

Na het graven van de trekvaart tusschen Amsterdam en Naarden in 1640 ⁽³⁵⁾ kreeg de schipperij alhier natuurlijk een heel ander aanzien. Wel werd de zeehaven nog gebruikt en vergunde de vroedschap 16 April 1657 om weder walvischspek voor bemesting — waarvan de invoer den 4e November 1655

⁽³³⁾ Zie het privilegie van Maximiliaan van 3 Nov. 1491. — Naarden privilegie boek no. 1a fol. 339.

⁽³⁴⁾ Hortensius bl. 75.

⁽³⁵⁾ Zie Wagenaar, geschiedenis van Amsterdam Ie deel bl. 540 (Het Zandpad tusschen Naarden en Muiden dagteekent van 1653.)

¶ Walvischepel werd nog in 1755 onder
de meststoffen gerekend. Res 14 Febr. 1755. Reg. N.º 8

186
(³⁶) verboden was [¶] aan de oostzijde van die haven te lossen (³⁷) doch reeds den 20 Juni 1641 werd bij resolutie van de Naardensche vroedschap het Amsterdamsche veer gesticht en werden vier schippers aangesteld, ieder tegen een jaarlijksche recognitie van zestig gulden (³⁸), zijnde de eerste schippers van dat veer: Jacob Claasz. Oell; Volequyn Fransz.; Hendrik Claasz. Schout en Jan Gerritsz. Glasius.

Een paar maanden later (26 Oct. 1641) werd door de vroedschap de ordonnantie op het wagenveer tusschen Arnhem, Amersfoort en Naarden bekrachtigd (³⁹) terwijl den 8e December 1646 „op het schriftelijk verzoek bij schipper Marten Jansz. gedaan bij de E. vroedschappe eenpariglijk goedgevonden en de verstaan werd de voorn. Marten Jansz. te ootroyeeren voor den tijd van twaalf jaar om met zijn veerschuit van deze stad op de stad Utrecht te varen en 't selve veer te frequenteeren mits stellende borgen sufisante voor eene somma van 300 gl.” (⁴⁰)

De veerschuiten zijn hier jechter niet het eerste geregelde vervoermiddel geweest, Wagenaar (⁴¹) deelt mede, dat al vroeg in de 17e eeuw of eerder dagelijks geregelde markt-

(³⁶) Naarder resolutieboek Reg. n°. 6, fol. 393.

(³⁷) Naarder resolutieboek Reg. n°. 6, fol. 418.

(³⁸) Naarder resolutieboek Reg. n°. 6, fol. 97.

(³⁹) Naarder resolutieboek Reg. n°. 6, fol. 99.

(⁴⁰) Naarder resolutieboek Reg. n°. 6, fol. 158.

(⁴¹) Geschiedenis van Amsterdam. Deel II fol. 507.

24
schippers, die door de wethouderschap waren aangesteld, tusschen Amsterdam en Naarden vaarden. Dat marktschip lag in Wagenaar's tijd „op 't water voor de Baafjes steeg en vaarde elken middag te twaalf uur af.” Er schijnt over dat marktveer als vervoermiddel voor passagiers nog al eens bij de Amsterdamsche regeering te zijn geklaagd, totdat de trekschuiten ten laatste alle passagiers tot zich trokken.

Van de Schippersstraat komen wij in de Vrouwenstraat, die oorspronkelijk zal geheeten hebben Onze Lieve Vrouwenstraat naar het een of andere beeld der moedermaagd, hetwelk in die straat te vinden was, en waarvan o. a. de Sint Vitusstraat, de Sint Annastraat en Catharijnenstraat zeer vermoedelijk hare namen te danken hebben. Dat „het Vliegend Hert” reeds in het begin der 17e eeuw een bekend logement was, weten wij uit de brieven van Hooft⁽⁴²⁾; de drossaert schreef o. a. in 1619 over „den waerdt in 't Hart.”

Hier en daar vindt men dit logement ook vermeld als „het vergulden vliegende hert”⁽⁴³⁾. Het was het voornaamste uit Naarden, waar Hooft vaak afstapte en zijn opvolger Gerrit Bicker logeerde.

⁽⁴²⁾ Hoofst brieven, uitgeg. door v. Vloten, I, 180.

⁽⁴³⁾ Het Muyder spooekje enz. anno 1650.

een hand van (Wordt vervolgd.)

*20 Juli 1645 werd Janszoon uit het hof
van Holland bezeten*

11 April 1650 werd hand, deane

22 April 1650 Janszoon's hennem

Merkwaardigheden uit de oude doos.

DE

Naardensche straatnamen en nog wat

door

F. A. BUIS.

Slot.

Bij de „Katrepelstraat” ⁽⁴⁴⁾ sta ik even als bij de Kattenhaagstraat, ⁽⁴⁵⁾ de Gijgelstraat en de „Vuijver” voor een moeilijk vraagstuk; waaraan zijn die straten (de Vuijverstraat heet thans „de Wuiver”) hare namen verschuldigd? De verdienstelijke schrijver van de „Gooische Wandelingen” — prof. de Rijk — schrijft mij dan ook: „die oude straatnamen zijn inderdaad een pijnbank voor den verklaarder. Hoe komt men een aan *Zeedijk* te Hilversum?”

Behoeven wij met het hierboven bedoelde lijstje over de naamsafleiding van de Pastoorsstraat (daar waar het kerkhuis of pastorie

⁽⁴⁴⁾ In de „Informacie upt stuck der verpondenghe”, komt o. a. voor: „Item hebben mits der oorloge of moeten breecken, bijzonders mits tinnemen van Weesp, 21 hujsen, die stonden upten Catrepel, die waerdich waeren 500 Rh gl.” (bl. 196).

⁽⁴⁵⁾ Een Kat, Katte of Catte is eer. verdedigingswerk, een blokhuis te land of te water, of iets dergelijks. Zie o.a. ook J. ter Gouw, Geschiedenis van Amsterdam, V bl. 12. — De Kattenhaagstraat kan dus zijn: de straat bij den haag om de kat.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

stond) niet meer in het duistere te verkeeren, bij de Jan Mazenstraat (waarschijnlijk is Jan Massenstraat een schrijffout, heel nauwkeurig was de samensteller niet) mogen wij denken aan een voorvader van den tegenwoordigen secretaris van Stad en Lande van Gooiland, wiens liefde voor de wetenschap en ijver voor de belangen van het Gooi, die van zijn onvergetelijken voorganger ter zijde streven.

De Regenboogstraat en de beide Pijlstegen hebben waarschijnlijk hare namen te danken aan een uithangteeken of iets dergelijks. „De uithangteekens en de heiligbeeldjes aan de hoeken der straten waren zoo goed als naam-bordjes. De steeg, waar op den hoek „de Kater” uithing, werd natuurlijk de „Caterstege”, en de straat, waar een Sinter Klaasje in zijn kastje of „heiligh huisje” op den hoek stond, even natuurlijk „St. Claesstraet” genaamd” ⁽⁴⁶⁾. Zoo ging het in Amsterdam en zoo ging het ook in Naarden, waar de Bergstraat heet naar de brouwerij „de Berch” die er eenmaal was te vinden. (Zie archief Reg. No. 65, fol. 1.) Misschien is ook op die wijze de Duivensteeg — achter het stadhuis — aan haar naam gekomen, en nog ter rechter tijd heeft het stadsbestuur door een bordje dien naam aan de vergetelheid ontrukkt, want die steeg werd reeds in veler monden de „dievensteeg” geheeten.

De Huizerpoortstraat (vroeger de Catharijnenstraat), de Oosteindestraat en de Wijden Nauwe steeg ga ik met stilzwijgen voorbij:

⁽⁴⁶⁾ J. ter Gouw. Amstelodamiana 1e deel bl. 14.

de naamsafleiding is gemakkelijk genoeg. De Bussummerstraat geeft mij nog tot eene opmerking aanleiding.

Zooals ik reeds mededeelde heeft in die straat weleer een vrouwenklooster gestaan, later, tot in het jaar 1835, was er een R. C. kerk. Ofschoon het klooster aan O. L. Vrouwe was gewijd, is het zeer goed mogelijk, dat achter in de St. Vitusstraat een „heiligh huisje” van den alouden schutspatroon van het klooster van Elten werd gevonden, doch is het nu ook gewaagd te onderstellen, {dat de kerk in de Bussummerstraat heeft gestaan op de plek, waar vroeger het klooster stond?

De tegenwoordige Schoolstraat (in 1769 nog de Pieter Jacobsstraat geheeten), vindt men in het Naardensche archief herhaaldelijk als een deel van de Pastoorsstraat genoemd. In 1748 reeds stond er „een schoolhuijs” ⁽⁴⁷⁾.

Reeds heel vroeg is Naarden in het bezit van scholen geweest. Hortensius gewaagt met veel lof van de liefde en zucht voor de letteren in Naarden, en van de vele beroemde mannen die het opleverde. ⁽⁴⁸⁾ Hij zelf werd in 1544 beroepen tot het inrichten en besturen eener school. In het Naarder archief wordt een brief op perkament bewaard, den 25 Aug. 1534 door Karel V geteekend, waarbij „de kosterij en scholasterij der kerk van Naerden, weleer beseten door Joost van Buëren aan Peter du Buysson wordt gegeven.”

Bij de resolutie der vroedschap van 29 Mei

⁽⁴⁷⁾ Gaarcedulle der schutterij van 1748. Reg. no. 56.

⁽⁴⁸⁾ Hortensius. Opkomst en ondergang bl. 77.

1646 werd Johannes Kelderman „geadmiteerd als stadsreector op een jaarlijks tractement van twee honderd gulden, mits dat hij ook een dag in de week of wel des namiddags catechezeeren sal”, ⁽⁴⁹⁾ welk tractement den 16e Juni 1658 werd gebracht op 250 gulden. ⁽⁵⁰⁾

Waaraan de Peperstraten hare namen danken? Aan de peper natuurlijk, en in zooverre heeft onze goede stad het met vele andere gemeen, dat zij een Peperstraat rijk is, doch waarom juist deze specerij voor Naarden zoo belangrijk was om er vier straten mede te doopen, is mij niet duidelijk. ⁽⁵¹⁾

Heel duidelijk is daarentegen weer de naams-afleiding van de Gasthuisstraat. De plek waar eens het Gasthuis heeft gestaan is nog te vinden, namelijk ter plaatse, waar zich nu de oude graan- en bakkerij bevindt - het merkwaardige gebouw, dat in het begin dezer eeuw van stadswaag tot bakkerij werd gepromoveerd, daarna een tijdlang als hooftwachterij heeft dienst gedaan, om nu niet veel meer dan een graanpakhuis te wezen. Die lotswisseling schijnt echter aan vele oude gasthuizen eigen. Wagenaar klaagt dat zij in zijne dagen in enkele Hollandsche steden werden gebruikt om boeven op te sluiten, en dat in 1572 het Naardensche gasthuis of een gedeelte daarvan

⁽⁴⁹⁾ Naarder resolutieboeken. Reg. no. 6, fol. 183.

⁽⁵⁰⁾ In 1461 komt in de scheepenen lijst (Reg. no. 1) voor Albertus Alberti, als Rector Scolarius.

⁽⁵¹⁾ De 1e Peperstraat heette ook Peperveststeeg, (Reglement op de ratelwacht van 26 Juli 1769. Reg. no. 56.)

1. The first of these is the fact that the
the government of the United States has
the right to regulate the commerce
between the United States and foreign
countries. This right is derived from
the Constitution of the United States,
which gives the Congress the power to
regulate the commerce between the
United States and foreign countries.
The second of these is the fact that
the government of the United States has
the right to regulate the commerce
between the United States and foreign
countries. This right is derived from
the Constitution of the United States,
which gives the Congress the power to
regulate the commerce between the
United States and foreign countries.
The third of these is the fact that
the government of the United States has
the right to regulate the commerce
between the United States and foreign
countries. This right is derived from
the Constitution of the United States,
which gives the Congress the power to
regulate the commerce between the
United States and foreign countries.

— de gasthuiskerk — als stede huis werd ge-
bezigd, was in zooverre niet vreemd, daar
omstreeks 1488 in Amsterdam het „oude
gasthuis” geheel of grootendeels aan het stad-
huis was getrokken. ⁽⁵²⁾ Omtrent de stichting
van het Naardensche gasthuis is mij niets
bekend, wel blijkt het, dat het reeds in het
begin der 15e eeuw bestond, althans in „de
wilkeur” van 1454 vond ik vermeld: ⁽⁵³⁾

„Item niemant arme luijden te herbergen
binnen onse stede dan in 't gasthuys en nie-
mand langer in 't gasthuys te blijven dan
een nacht en dan binnen 14 daegen niet
meer binnen de stede te comen bij vijf pond.”

Het gasthuis herbergde dus ook arme lui-
den, doch zou dit niet in een bepaald deel
van dit gasthuis zijn geschied? Met de we-
tenschap, dat de *Beijerd* achter de Gasthuis-
straat loopt, denken wij aan enkele Amster-
damsche gasthuizen, waarin een afzonderlijk
deel — „de bayard” genaamd — allerlei be-
hoefstigen, zonder onderscheid, ontvangen
en drie nachten geherbergd werden. ⁽⁵⁴⁾ Bo-
ven dien *Beijerd* las men dan ook:

„Drie nachten langer niet herberg ik die 't
behoeft,
„En houd de vierde uyt, de scoisters en 't
geboeft.”

⁽⁵²⁾ Wagenaar, geschiedenis van Amsterdam.
Deel II fol 241. Ter Gouw, id. I 350 en V 132.

⁽⁵³⁾ Opmerkelijk is het, dat het gasthuis in
desn chaarbriet van 1442 nog niet vermeld wordt
en het eerst voorkomt in dien van 1568.

⁽⁵⁴⁾ Wagenaar, Geschiedenis van Amsterdam.
Deel II fol 245.

van het niet juist
anderson uyt
geenent : een
gasthuis en
binnen van
gasthuys aan
armen en, daar
de armen niet
niet en gelijc
naar, later
niet te vinden
rekenen?

De Naarders bleken dus niet zoo gastvrij als die van Amstelredamme.

De Beijerd kwam dan uit aan de achterzijde van het gasthuis, en die geheele achterbuurt heeft allengs den naam van Beijerd gekregen, waardoor zelfs het exercitieveld, hetwelk in de wandeling het Plein heet, officieel dien naam schijnt te dragen. (Het naam-bordje geeft te lezen Beijert.)

Over dat Plein kan ik niet veel mededeelen, het heeft zijn ontstaan te danken aan den bouw der vestingwerken in 1681, toen de rechte lijn tusschen Oranje en Promers naar de buitenzijde (den zuid-oostkant) werd gebroken.

In den Franschen tijd, toen Napoleon ons dapper drilde, liep het Plein kans zijn naam te verliezen, althans ik vond in de missive van den auditeur bij den Staatsraad, onder — prefect van 't arrondissement der Zuiderzee van den 13e Januari 1813 aan den maire van Naarden, ⁽⁵⁵⁾ de mededeeling, dat de 180 stuks paarden, die door de brave Hollanders aan het Gouvernement moesten geleverd worden, op Maandag den 18 Januari 1813 des morgens te 8 ure zouden gebracht worden op het „drilveld” bij de Utrechtsche poort. —

In de meermalen door mij aangehaalde keus van 14⁴ vonden wij ook:

„Item niemand gansen te houden dan de vogelaers, die mogen houden twee vogel gansen en die sullen sij houden bujten die bevreden weijden en bujten imants schade en waer 't dat se schade deden, die mach men

(⁵⁵) Register no. 33.

Over het herder van quamen, ze: Pleite,, Recht, land
der marken" H. 69

doot slaen sonder verbeuren." ⁽⁵⁶⁾ Geen wonder, in de middeleeuwen werden veel meer ganzen gehouden dan in onze dagen, en die ganzen schijnen den ingezetenen ook vaak zooveel last te hebben veroorzaakt, dat er vele steden keuren op het houden en doen weiden van die vogels werden gemaakt. Zoo was in de 15e eeuw in Amsterdam het houden van „gansen binnen den stede vrijhede bujten koyen" geheel verboden. ⁽⁵⁷⁾ Voor de ganzen werd in sommige steden een bepaalde plaats aangewezen, een oord waar de ganzen mochten vertoeven, een „gansoord", hetgeen ook in Naarden schijnt te zijn geschied en waarin wij thans een Gansoordstraat hebben te danken. —

Van de Gansoordstraat komt men heel gemakkelijk op de markt terug. Als de naam-bordjes het niet aanduiden, zou een vreemdeling niet licht vinden, waar de marktstraten eindigen en de eigenlijke markt begint, zoo klein is deze. Vroeger was zij grooter, en wat veel meer zegt belangrijker, niet het minst in de middeleeuwen, doch ook in de glorierijkste dagen der republiek.

De paardenmarkt, die na den moord van 1572 grootendeels was verlopen, begon tegen het einde der 17e eeuw weder te verlevendigen, en bij octroy der Staten van Holland van 3 Oct. 1596 werd een tweede jaarlijksche paardenmarkt ingesteld, die nog in het midden

⁽⁵⁶⁾ Een bijna gelijkkluidend verbod komt voor in den 2e schaarbrief van 1442, art. 35.

⁽⁵⁷⁾ J. ter Gouw. Amstelodamiana, I 268.

0156g206

der 18e eeuw heette „de van ouds vermaerde Paerdemarkt van Naerden.”

Die markt is verdwenen, en met haar zoo-
veel meer, dat bijdroeg tot den bloei en de
welvaart van Gooilands hoofdstad. Thans be-
kneld in een gordel van vestingwerken, schijnt
voor Naarden alle glorie voor goed geweken,
doch laat dit niemand doen wanhopen. Na
de verwoesting der stad in 1572 brak er
voor Naarden een tijdperk aan, waarin het
zich met zijne zustersteden dorst meten, wie
zal zeggen, wat nu de toekomst geven zal!

Januari, 1886.

